کتابخانه‌ی دکتر مکس · جلد ۱۷

آرتروز؛ همه‌ی مفاصل، یک برنامه

زانو، لگن، دست و ستون فقرات: علم درد آرتروز، ورزش به‌عنوان درمان اصلی، وزن، داروها و تزریق‌ها، ابزارهای کمکی، و برنامه‌های ۱۲ هفته‌ای سه‌سطحی

دکتر مکس زینلی · فیزیوتراپیست

MAXACADEMY

با دکتر مکس همراه باش

ویدیوی تمرین‌ها، تحقیقات تازه و پاسخ سؤال‌هات رو در کانال‌های دکتر مکس دنبال کن. برای باز شدن هر کانال، روی آدرسش بزن:

کانال	آدرس
اینستاگرام	instagram.com/dr.max.zeinali
کانال پخش اینستاگرام	عضویت در کانال
یوتیوب	youtube.com/@dr.max.zeinali
تلگرام	t.me/drmaxzeinalibook
کانال واتساپ	عضویت در کانال
وبسایت و تست‌های آنلاین	drmaxacademy.com

پیش از شروع بخوان

این کتاب آموزشیه و برای کمک به درمان خانگی نوشته شده؛ ولی جایگزین معاینه، تشخیص یا تصمیم درمانی پزشک و فیزیوتراپیست نیست. اگه مفصلت **ناگهان داغ، قرمز و خیلی متورم** شده، **تب** داری، بعد از **زمین خوردن یا ضربه** نمی‌تونی وزن بذاری، **ساق پات ورم و درد** داره، یا **درد شبانه‌ی شدید و کاهش وزن بی‌دلیل** داری، قبل از هر تمرینی فصل «علائم خطر» رو بخون و به پزشک مراجعه کن. این کتاب جایگزین معاینه‌ی پزشک و فیزیوتراپیست نیست.

© دکتر مکس زینلی · MAXACADEMY · همه‌ی حقوق محفوظ است. هرگونه کپی، انتشار یا فروش این کتاب بدون اجازه‌ی کتبی ممنوعه.

تصاویر افراد این کتاب با کمک هوش مصنوعی ساخته شده و از نظر درستی حرکت، توسط فیزیوتراپیست بازبینی شده‌اند.

فهرست

بخش ۱: آرتروز رو بشناس ۹

۱. آرتروز چیه؟ بیماری کل مفصل ۱۰

۲. علم درد: چرا درد همیشه به معنی آسیب نیست ۱۱

۳. عوامل خطر و سیر بیماری ۱۵

۴. چرا ورزش درمان اصلیه؟ ۱۷

۵. عکس و MRI: چرا با درد جور نیستن؟ ۱۹

۶. ۱۰ باور غلط ۲۱

بخش ۲: علائم خطر، تست‌ها و تصویربرداری ۲۳

۷. علائم خطر و بیماری‌های شبیه آرتروز ۲۴

۸. تست‌های خانگی ۲۵

۹. تصویربرداری؛ کی لازمه؟ ۲۷

۱۰. کی به پزشک یا فیزیوتراپیست؟ ۲۹

بخش ۳: مفصل به مفصل ۳۲

۱۱. آرتروز زانو ۳۳

۱۲. آرتروز لگن ۳۴

۱۳. آرتروز دست و شست ۳۶

۱۴. آرتروز گردن و کمر ۳۸
۱۵. آرتروز چندمفصلی ۴۰
۱۶. آرتروز بعد از آسیب قدیمی ۴۱
۱۷. مفاصل دیگه: شونه، مچ پا و شست پا ۴۲

بخش ۴: وزن، دارو، تزریق و جراحی ۴۴

۱۸. وزن و آرتروز ۴۵
۱۹. داروها: خوراکی و موضعی ۴۶
۲۰. تزریق‌ها ۴۷
۲۱. مکمل‌ها ۴۸
۲۲. ابزارهای کمکی: عصا، بریس، کفش و کفی ۴۹
۲۳. جراحی ۵۰

بخش ۵: برنامه‌های تمرینی ۵۳

۲۴. چطور تمرین کنم: مقدار، شدت و پیشرفت ۵۴
۲۵. اصول و انتخاب برنامه ۵۶
۲۶. برنامه‌ی الف: شروع آروم ۵۸
۲۷. برنامه‌ی ب: قدرتی و عصبی‌عضلانی ۶۰
۲۸. برنامه‌ی پ: هوازی کم‌فشار ۶۳
۲۹. برنامه‌ی ت: دست ۶۵

۳۰. برنامه‌ی نگهداری مادام‌العمر و برنامه‌ی پیاده‌روی ۶۷

۳۱. ورزش در آب، تای‌چی و یوگا ۷۰

بخش ۶: کتابخونه‌ی تمرین‌ها ۷۳

بخش ۷: زندگی روزمره با آرتروز ۱۲۲

۳۲. پروتکل روزهای شعله‌ور شدن درد ۱۲۳

۳۳. کارهای روزمره و حفاظت از مفصل ۱۲۵

۳۴. خواب، خلق و درد ۱۲۷

۳۵. وزن، تغذیه و عضله ۱۲۹

۳۶. خانواده، کار و سفر ۱۳۲

۳۷. برنامه‌ی ۱۰ دقیقه‌ای روزانه ۱۳۴

بخش ۸: پرسش‌ها، جدول‌ها و واژه‌نامه ۱۳۶

۳۸. ۵۰ سؤال رایج ۱۳۷

۳۹. جدول‌های پیگیری ۱۴۴

۴۰. واژه‌نامه ۱۴۸

منابع علمی ۱۴۹

پیش‌گفتار

«ساییدگی داری؛ دیگه کاریش نمی‌شه کرد». این جمله رو خیلی از مبتلایان به آرتروز شنیدن. بعدش معمولاً کمتر راه می‌رن، کمتر ورزش می‌کنن، عضله‌ها ضعیف‌تر و درد بیشتر می‌شه.

واقعیت اینه که **آرتروز ساییدگی ساده نیست**؛ بیماری کل مفصله، و **ورزش درمان اصلی اونه**. همه‌ی رهنمودهای معتبر بین‌المللی ورزش، آموزش و کنترل وزن رو **خط اول** درمان آرتروز می‌دونن؛ قبل از دارو، تزریق یا جراحی.

این کتاب برای کسیه که آرتروز در **یک یا چند مفصل** داره: زانو، لگن، دست یا ستون فقرات.

- **بخش ۱** آرتروز، علم درد و نقش ورزش رو توضیح می‌ده.
- **بخش ۲** علائم خطر، تست‌ها و تصویربرداری.
- **بخش ۳** هر مفصل: زانو، لگن، دست، ستون فقرات و آرتروز چندمفصلی.
- **بخش ۴** وزن، داروها، تزریق‌ها، مکمل‌ها و جراحی.
- **بخش ۵** اصول ورزش و برنامه‌های ۱۲ هفته‌ای.
- **بخش ۶** کتابخونه‌ی تصویری تمرین‌هاست.
- **بخش ۷** روزهای شعله‌ور شدن درد، کارهای روزمره، خواب، خانواده و برنامه‌ی ۱۰ دقیقه‌ای.
- **بخش ۸** جواب سؤال‌های رایج، جدول‌ها و واژه‌نامه.

دکتر مکس زینلی

فیزیوتراپیست

بخش ۱

آرتروز رو بشناس

آرتروز چیه، علم درد، عوامل خطر، چرا ورزش درمان اصلیه، و چرا عکس و درد همیشه با هم جور نیستن.

آرتروز چیه؟ بیماری کل مفصل

«ساییدگی» تعریف کاملی نیست

خیلی‌ها آرتروز رو مثل ساییده شدن لاستیک ماشین تصور می‌کنن. ولی بر اساس مرور Hunter و Bierma-Zeinstra (Lancet، ۲۰۱۹)، آرتروز **بیماری کل مفصله**:

بخش مفصل	چه اتفاقی می‌افته
غضروف	نازک‌تر و ناهموار
استخوان زیر غضروف	سفت‌تر؛ زائده‌های استخوانی
پرده‌ی مفصلی	گاهی التهاب خفیف و تجمع مایع
رباط‌ها و کپسول	سفت‌تر
عضلات اطراف	**ضعیف‌تر**؛ و این خودش درد رو بیشتر می‌کنه

مفصل زنده‌ست

غضروف و استخوان مفصل **بافت زنده‌ان** و به حرکت و بار مناسب نیاز دارن. حرکت مثل **پمپ**، مایع مفصلی رو به غضروف می‌رسونه. بی‌حرکتی برای مفصل آرتروزی **بدتره**.

شایع‌ترین مفاصل

مفصل	
زانو	شایع‌ترین در اندام تحتانی
لگن	
دست (به‌خصوص مفاصل انتهایی انگشت‌ها و قاعده‌ی شست)	
ستون فقرات (گردن و کمر)	
شست پا	

آرتروز **قسمتی طبیعی از پیری نیست** که باید تحملش کرد؛ ولی **سرنوشت** هم نیست. بیشتر افراد با درمان درست، درد کمتر و زندگی فعال‌تری دارن.

فصل ۲

علم درد: چرا درد همیشه به معنی آسیب نیست

درد مهم‌ترین چیزیه که تو رو به خوندن این کتاب کشونده. پس بیا کمی دقیق‌تر بشناسیمش. فهم درست درد، خودش بخشی از درمانه.

درد یک پیام محافظتیه

انجمن بین‌المللی مطالعه‌ی درد، درد رو این‌طور تعریف می‌کنه: یک تجربه‌ی ناخوشایند حسی و احساسی که با آسیب بافتی واقعی یا احتمالی همراهه، یا شبیه چنین تجربه‌ایه. در توضیحات همین تعریف تأکید شده که درد **همیشه تحت تأثیر عوامل زیستی، روانی و اجتماعی** قرار داره.

به زبان ساده: درد مثل **دزدگیر خونه** است. کارش محافظت از توئه. ولی دزدگیر گاهی بیش از حد حساس می‌شه و با رد شدن یک گربه هم آژیر می‌کشه.

چرا درد مفصل گاهی با عکس هم‌خوانی نداره؟

بعضی افراد با MRI «خیلی بد» زندگی فعال و کم‌دردی دارن و بعضی دیگه با MRI «تقریباً طبیعی» درد شدید دارن. چون درد فقط به وضعیت بافت بستگی نداره:

- **قدرت و آمادگی عضلات**
- **حساس شدن سیستم عصبی:** وقتی درد ماه‌ها طول بکشه، سیستم عصبی «یاد می‌گیره» سریع‌تر و شدیدتر آژیر بکشه.
- **خواب:** بی‌خوابی آستانه‌ی درد رو پایین میاره.
- **استرس، نگرانی و افسردگی**
- **ترس از حرکت:** کسی که می‌ترسه مفصلش «خراب‌تر» بشه، کمتر حرکت می‌کنه و همین درد رو تقویت می‌کنه.
- **باورها و کلمه‌ها:** جمله‌هایی مثل «مهره‌هات ساییده شده» یا «دیسکت بیرون زده و باید مراقب باشی» ترس و درد رو بیشتر می‌کنن.

خبر خوب: همه‌ی این عوامل قابل تغییرن. تمرین فقط عضله رو قوی نمی‌کنه؛ به سیستم عصبی هم یاد می‌ده که حرکت امنه و دزدگیر رو آروم می‌کنه.

درد خوب و درد بد در تمرین: مدل چراغ راهنمایی

درد رو از ۰ (بدون درد) تا ۱۰ (بدترین درد قابل تصور) نمره بده:

چراغ	شدت درد حین تمرین	فردا صبح	چه کار کنم
سبز	۰ تا ۳	مثل قبل یا بهتر	ادامه بده؛ اگه دو جلسه پشت‌سرهم سبز بود، کمی سخت‌ترش کن

چراغ	شدت درد حین تمرین	فردا صبح	چه کار کنم
زرد	۴ تا ۵	تا ۲۴ ساعت به حالت قبل برمی‌گرده	همین مقدار رو تکرار کن، سخت‌ترش نکن
قرمز	بیشتر از ۵، یا درد تیز و ناگهانی	بدتر از قبل	جلسه‌ی بعد رو سبک‌تر کن (تکرار کمتر، دامنه‌ی کوتاه‌تر)؛ تمرین رو کامل قطع نکن

استثناها: درد همراه با بی‌حسی یا ضعف تازه، درد تیرکشنده‌ای که تا پایین زانو می‌ره و حین تمرین بدتر می‌شه، یا هر کدوم از علائم خطر این کتاب، «درد تمرینی» نیستن. تمرین رو قطع کن و فصل علائم خطر رو بخون.

شعله‌ور شدن درد طبیعیه

در مسیر بهبود، روزهایی پیش میاد که درد بی‌دلیل بیشتر می‌شه؛ بعد از یک روز پرکار، استرس یا خواب بد. این **شعله‌ور شدن** به معنی شکست درمان یا آسیب تازه نیست. برای این روزها «روزهای شعله‌ور شدن درد» (فصل ۳۲) رو نوشتم.

خلاصه‌ی فصل

- درد پیام محافظتیه، نه اندازه‌گیر دقیق آسیب.
- خواب، استرس، ترس و باورها روی درد اثر دارن.
- درد تا ۳ از ۱۰ حین تمرین قابل‌قبوله؛ ۴ تا ۵ یعنی سخت‌ترش نکن؛ بیشتر از ۵ یعنی سبک‌ترش کن.
- شعله‌ور شدن موقت درد، بخشی از مسیر طبیعی بهبوده.

فصل ۳

عوامل خطر و سیر بیماری

عوامل خطر

غیرقابل تغییر	قابل تغییر
سن	**اضافه‌وزن** (به‌خصوص برای زانو)
جنس زن (به‌خصوص زانو و دست)	**ضعف عضلات** (به‌خصوص چهارسر ران برای زانو)
ژنتیک	**کم‌تحرکی**
آسیب قدیمی مفصل (پارگی رباط یا منیسک، شکستگی)	بعضی کارهای سنگین تکراری
شکل مفصل (مثلاً زانوی پرانتزی)	سندرم متابولیک و قند

سیر بیماری

سیر آرتروز **نوسانیه**، نه یک خط مستقیم رو به پایین:

- روزها و هفته‌های **بهتر** و **بدتر** (شعله‌ور شدن) داره.
- در خیلی از افراد، علائم **سال‌ها ثابت می‌مونه** یا حتی بهتر می‌شه.
- فقط بخشی از بیماران به جراحی تعویض مفصل نیاز پیدا می‌کنن.